

Микола Жулинський

ЖИЛА З БОГОМ У ДУШІ

*Тебе немає,
але є мій спомин.
Ліна Костенко*

Михайлина Коцюбинська попрощалася із земним життям у перший день Різдва Христового. 7 січня 2011 року залишиться в нашій пам'яті днем "Великої Радости і Великого Смутку". Так визначав долю її побратим Василь Стус. Велика Радість – народження Ісуса Христа, Великий Смуток – завершення в цей же день життєвої долі видатного вченого, чудового літературознавця, одного з чільних діячів українського шістдесятництва.

У промові на випускних урочистостях в Українському Католицькому Університеті 19 червня 2004 р. у м. Львові Михайлина Коцюбинська зачитувала початок одного зі Стусових програмних віршів "В мені уже народжується Бог" і далі пояснила символічне значення набуття усвідомленої суверенності власного "я" – народження в душі Бога.

"Утримати в собі "Бога" – цю вищу духовну сутність, втримати, хоч би чого це було варто..." – це для Михайлини Хомівни означало витримувати "протистояння на вітрах історії, на вітрах долі"... Це прямиостояння досягається нелегко. Передусім необхідно було створити умови, ґрунт, на якому має постати духовна оселя для Бога, що має народитися в людині.

Цим ґрунтом було життя і творчість її славетного дядька – письменника Михайла Коцюбинського, її батька – молодшого брата автора "Intermezzo" Хоми Михайловича, який був засновником і першим директором Вінницького літературно-меморіального будинку-музею М. М. Коцюбинського, а згодом і Чернігівського літературно-меморіального музею Коцюбинського. Бо ж і названа була на честь ушавленого дядька, і виростала в кольорах і барвах українського образного слова, плекала й захоплювалася дивоцвітом природи серед буйства квітів, які любив Михайло Михайлович, – серед червоних гвоздик, що їх привозив із Капрі письменник, серед розкішних штабмових троянд, виписаних батьком після війни з Кенігсберґа, жоржин, мальв, винограду, агав...

Її духовною опорою, моральною силою було Шевченкове слово. "Поетика Шевченка і український романтизм" – тема кандидатської дисертації, яку вона написала під керівництвом академіка О. І. Білецького й захистила 1958 року. Працюючи в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка, Михайлина Коцюбинська друкує дві книжки: "Образне слово в літературному творі" (1959) та "Література як мистецтво слова" (1965), багато статей і рецензій, поетичних перекладів із польської, французької, англійської мов. Володіла особливим чуттям образного слова, тонко аналізувала систему образотворення, жанрову специфіку твору та "життя" слова в індивідуальному стилі митця...

На книжку "Література як мистецтво слова" відгукнувся Василь Стус: "Майстерність аналізу конкретних творів, ясність і логічна стрункність концепції

Михайлини Коцюбинської, вміння побачити кризь призму структури твору, творчості, літератури, вільне оперування критичною літературою, здатність доносити красу художнього слова — все це ставить монографію у ряд далеко не пересічних праць українського літературознавства”.

Далі їй, як і її друзям та побратимам – Іванові Світличному, Василю Стусу, Юрію Бадзьо, Євгенові Сверстюку, Аллі Горській, Іванові Дзюбі, Богданові Гориню та іншим представникам українського руху Опору, простелилася “дорога долі, дорога болю” (В. Стус). Михайлина Коцюбинська активно долучилася до роботи відомого Клубу Творчої Молоді, очолюваного Лесем Танюком, і цим самим потрапила під пильне кадебістське око, що відстежувало кожен крок, а після знакової прем’єри фільму “Тіні забутих предків” у кінотеатрі “Україна” у вересні 1965 року була виключена з партії.

Після завершення звинувачувальної ексекції в Київському обкомі партії її запитали, що вона відчуває, прощаючись із партквитком. Михайлина Коцюбинська не втрималася від прощального афоризму: “Якщо треба вибирати між ідеалами і квитком, я квиток віддаю вам, а собі залишаю ідеали”.

Далі – звільнення з роботи в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка. Її драма, яку розіграла комуністична влада на кону політичного театру абсурду, була жорстокою.

Каральна система СРСР не дозволила цій талановитій жінці протягом 18 років опублікувати жодного рядка. Ледве вдалося влаштуватися на роботу редактором видавництва “Вища школа”. Та весною 1977 року і звідти звільнили за причетність до Української Гельсінської Групи.

Від своєї позиції не відступилася, своє пряmostояння витримувала й підсилювала повсякчасним випростовуванням себе – утвердженням власної правоти на допитах у КДБ, відмовою покаятися, як цього прагнули слідчі, бо ж племінниця самого Михайла Коцюбинського не могла ж свідомо піднятися в кінотеатрі “Україна” на знак протесту проти арештів української інтелігенції слідом за Василем Стусом, Вячеславом Чорноволом...

Але Михайлина Коцюбинська поводила себе гідно, цей екзистенційний тест, який запропонувала їй доля, вона витримала і, більше того, як признається пізніше, “утвердилася як людина на землі”. У ці тяжкі часи вона зуміла “утримати в собі “Бога”, тому в незалежній Україні змогла розкритися напрочуд легко, творчо активно, з особливою натхненністю готуючи до друку наукове видання творів Василя Стуса в шести томах дев’яти книгах, пишучи статті, есеї, спогади, критично-мемуарні розвідки про Василя Стуса, Івана Світличного, Зіну Генік-Березовську, Павла Тичину, Євгена Сверстюка, Надію Суровцеву, Бориса Антоненка-Давидовича, Ірину Жиленко...

Михайлина Хомівна в останні два десятиліття своєї діяльності зосередилася на дослідженні художньої документалістики. Ретельно вивчає спогади, щоденники, епістолярії письменників, захоплює в орбіту своїх творчих зацікавлень величезні документальні масиви. Публікує листи Василя Стуса, Олександра Олеса, Олега Ольжича, Василя Стефаника, Віри Вовк, Зіни Генік-Березовської, готує до друку два томи епістолярної спадщини Вячеслава Чорновола, узагальнює свої наукові спостереження у книжці “Зафіксоване і нетлінне: Роздуми про епістолярну творчість” (2001), яка була відзначена Національною премією України імені Тараса Шевченка.

Михайлина Коцюбинська, володіючи особливою інтуїцією вченого, відчула всезростаючий інтерес до художньої документалістики як до самостійного мистецького явища і всебічно проаналізувала цей специфічний вид словесної творчості. До цих наукових зацікавлень Михайлину Хомівну певною мірою долучив своєю порадою Василь Стус. Досліджуючи й популяризуючи його

